

A legyőzhetetlen antilopok

Írta: Radics M. Péter

A filmforgalmazás furcsaságainak köszönhető, hogy Magyarországon végül nem került a mozikba Clint Eastwood *Invictus* című, 2009-es filmje (hanem lapzártánk idején, májusban jelent meg, végül csak DVD-n.). A John Carlin 2008-ban megjelent regényéből (*Playing the Enemy: Nelson Mandela and the Game that Made a Nation*) készült film 1995-ben játszódik, és a frissen hivatalba lépő Nelson Mandela elnök illetve a dél-afrikai rögbicsapat ka-

Nelson Mandela és François Pienaar

pitánya, François Pienaar (a 40. oldal első fotóján) valós találkozásai kapcsán eleveníti fel egy sportesemény drámai pillanatait, az átalakulás éveinek elhalványult emlékét.

A Dél-Afrikában rendezett, 1995-ös Rögbi Világkupa volt a sportág harmadik világvérsenye. A népszerűségében a kilencvenes évekre fokozatosan magára találó „uniós rögbi” számára is fontos esemény volt, először sikerült például a kupa minden mérkőzését egy országban megrendezni, és a nézők száma is viszonylag magas volt. Még nagyobb jelentőséggel bírt viszont a torna a Dél-Afrikai Köztársaság számára, amely az apartheid lezárulta utáni első komoly sporteseményét rendezhette. (Csak az elnyomó rezsim felszámolását célzó tárgyalások előrehaladtával, 1992-ben fogadták vissza az országot a rögbi nemzetközi szövetségébe, IRFB-be, az ország korábban nem vehetett részt rögbi-világvérsenyeken sem). Nem túlzás, hogy emiatt – talán a sportág népszerűségét is meghaladó mértékben – világszerte óriási figyelem irányult a világbajnokság meccseire.

Sajátos ellentmondás, hogy bár a „szabad Dél-Afrika” képviseletében először vett részt csapat komoly nemzetközi sportversenyen, eleinte a hazaiak többsége mégsem érezte magáénak a Springboks (antilopok) sikereit. Dél-Afrikában a rögbi hagyo-

François Pienaar

Chester Williams

mányosan az afrikánerek sportja volt, az ún. „uniós rögbi” angolszász hagyományok szerint alakult ki (és elsősorban a hajdani brit gyarmatokon népszerű) és a játékosok között is elvétve fordult elő afrikai származású. A fekete lakosság szemében a rögbicsapat azért is jelentett szinte egyet az apartheidtel, mert még az országba látogató külföldi csapatok is „nem európai” származású játékosaik kizárásával látogattak el oda. (Emlékezetes például korábról, hogy az új-zélandi All Blacks 1928-ban legjobb játékosai – a maori származású – George Nepia és Jimmy Mill nélkül lépett pályára Dél-Afrikában.) Az 1976-os montreali olimpiát 28 (zömmel afrikai) ország bojkottálta, tiltakozva Új-Zéland részvétele ellen. A csendes-óceáni ország azért számított szalonképtelennek, mert az év elején rögbicsapata Dél-Afrikában játszott. Az „elnyomó” Dél-Afrika 1964 óta nem is vehetett részt az olimpiai játékokon.

Már a nemzeti válogatottak elnevezése is politikai kérdéssé vált a kilencvenes évek Dél-Afrikájában. Szinte minden sportág válogatottja a Springboks nevet viselte ugyanis, de ez az ANC (Afrikai Nemzeti Kongresszus) vezette kormány szerint túlságosan az apartheidre emlékeztette az állampolgárokat. Ezért 1995-ben az összes sportsapat neve Proteas lett, az ország egyik nemzeti jelképének számító protea (az itt őshonos cukorcserje virága) után. (Érdekes egyébként, hogy a protea, az antilopval együtt nemzeti szimbólumnak számított az apartheid idején is. Az elnyomó rezsim egyik atyja, Hendrik Verwoerd miniszterelnök olyan nemzeti címer megalkotásán is gondolkodott, amelyben egy proteakoszorún ugrik át egy antilop). Az, hogy a Springboks végül megtarthatta nevét, kifejezetten Mandela elnök különleges engedélyének volt köszönhető. A névváltoztatást már ANC köreiből azóta is újra kezdeményezték már (legutóbb például 2007-ben), részben azért is, mert a főleg az európai származású lakosság körében hagyományosan népszerű rögbi- és kriketválogatott játékosainak zöme ma is fehér. A javaslat végül csak azért került le napirendről, mert 2008 januárjában először lett fekete edzője a csapatnak, Peter de Villiers személyében.

Bár az 1995-ös világbajnokság mottójául Dél-Afrika az „egy csapat, egy ország” szlogent választotta, a válogatottban a világkupa idején is csak egy színesbőrű játékos, Chester Williams (alsó képen) jutott szerephez. Vele kapcsolatban ugyanakkor a BBC döntőről szóló beszámolója is megerősíti, hogy kiemelkedő teljesítménye miatt kapott helyet a csapatban, semmiképp sem valamiféle „faji kvóta” vagy pozitív diszkrimináció révén. A fekete játékosok aránya a csapatban ugyanakkor az 1999-es és 2003-as

Union rugby

A világszerte rögbi néven ismert játékok legismertebb és legnépszerűbb változata az ún. uniós rögbi (union rugby). A legenda szerint a játék onnan ered, hogy 1823-ban az angliai Rugby városában egy futball-mérkőzés alatt William Webb Ellis felkapta a labdát és berohant a kapuba, ott letette a gömbölyű játékszert, majd felkiáltott: gól! Akkoriban nem voltak kodifikált sza-

bálykönyvek, de a labda megfogása kézzel akkoriban sem lehetett szabályos.

A rögbi szabályai szerint a játékot kétszer 15 fő játssza, a játékidő 2×40 perc. A pálya mérete 100×50 méter, és ehhez adódik hozzá a célterület. Szerelni csak a labdás játékost lehet, annak földre vitelével, a mélyfogással. A földre vitt játékosnak el kell engednie a lab-

dát. Ha a csapat az ellenfél alapvonala mögött (a célterületen) leteszi a földre a labdát 5 pontot kap. Ezután 2 pontért megkísérelheti az állított jutalomrúgással a H-alakú kapu felső részébe juttatni a labdát. Az IRB nemzetközi szervezet ranglistáját 2010-ben Új-Zéland csapata vezeti, második a dél-afrikai válogatott (Magyarország pedig a 61.).

vb-k idején sem javult, és 2007-ben is két nem fér játékos (Bryan Habana és JP Pietersen) szerepelt a csapatban.

Mandela elnök jó érzékkel döntött úgy, hogy a győzelemre esélyes Springboks képes lehet összefogni a „szivárvány nemzet” polgárait, és a csapat segíthet fehérek és feketék kibékítésében. Kitűnő érzékre vallott az is, hogy a csapatmenedzser Morné du Plessis meggyőzte a játékosokat, hogy énekeljék el a meccsek előtt a Nkosi Sikelele Afrika kezdetű dalt, a fekete ellenállási mozgalmak (és később a Dél-Afrikai Köztársaság) himnuszát. A rögbi szabályait szinte még tanuló tömegekre óriási hatást gyakorolt, hogy azt látták, a korábbi elnyomók kedvenc csapata éneklő mozgalmi éneküket.

Hogy végül győzelemmel záruljon a világbajnokság, a házigazda dél-afrikaiaknak a kontinensről Elefántcsontpart, az amerikai földrészről Argentína és Kanada, Ázsiából Japán, Európából Anglia, Franciaország, Írország, Olaszország, Románia, Skócia és Wales, valamint a csendes-óceáni térségből Ausztrália, Nyugat-Szamoa, Tonga és Új-Zéland csapatait kellett legyőznie. Az Elefántcsontpart – Tonga csoportmeccs balszerencsésen kezdődött, amikor a játék harmadik percében Max Brito elefántcsontparti szélső több játékkal is erősen ütközött. Az orvosi ellátás ellenére a játékos nyaki csigolyái súlyosan megsérültek és ma is mozgásképtelen.

A világbajnokság elődöntőiben Dél-Afrika Franciaországot győzte le (19-15), Skócia pedig nagyarányú vereséget szenvedett az All Blacks-ként is ismert Új-Zéland együttesétől (48-30). A johannesburgi Ellis Park stadionban megrendezett döntőre rekordszámú, 65 ezer főnyi néző volt kíváncsi.

Francois Pienaar dél-afrikai kapitány a döntő idejére már érezte a vállára nehezedő óriási elvárás rendkívüli súlyát, és bár a végén végig jól teljesített a csa-

pat, esélyesebbnek általában az új-zélandiakat tartották. (Bár a Springboks sem volt esélytelen az eredmények alapján, tekintettel arra, hogy csoportjából mindegyik csapat elsőként, veretlenül jutott tovább.) Az első félidőben az antilopok defenzív játékot játszottak, sikerrel, mert öt pontos gólt egyik csapat sem szerzett. Ruben Kruger és Mark Andrews kitűnő védőjátékával szinte minden kiterjedt támadást semlegesített az afrikai csapat, és a félidőben 9-6 arányban vezettek. A második félidőben egy új-zélandi drop-gól miatt vált újra kiélezetté a küzdelem, és hiába hajráztak szinte ember feletti odaadással a dél-afrikaiak, az eredmény 9-9 lett, hosszabbítás következett. A hosszabbításban a rendes játékidő végén egy óriási helyzetet kihagyott Andrew Mehrtens gólja tette lehetővé, hogy az antilopok újra elhúzzanak, és végül 15-12 arányú győzelemmel a világbajnokságot megnyerjék.

A meccs utáni percek a sporttörténelem legnagyobbjai közé tartoznak. A Springboks mezébe bújt Mandela elnök antilopos sapkával a fején, óriási éljenzés közepette (és talán a sportteljesítmény valódi fontosságán jóval túlmutató politikai előnyöket is remekül felmérve) adta át a kupát Pienaar kapitánynak. Ezt a momentumot egy brit tévéújsós is a 100 legnagyobb sporttörténelmi pillanat egyikévé választotta. A lelkesítő győzelmet és a döntő eseményeit így kommentálta a kapitány: „Írni sem lehetett volna jobb forgatókönyvet!”.

A vb utáni hetekben komoly vádak hangzottak el az új-zélandi csapat részéről a szervezéssel kapcsolatban. Laurie Mains, az All Black edzője szerint egy pincérnő szándékosan megmérgezte a csapat ivóvizét, és többen is ételmérgezési tünetekre panaszkodtak a meccs előtt. Való igaz, a meccs közben a nézők is láttak új-zélandi játékosokat, akik hányással küszködtek a partvonalnál.